

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Силвия Петкова (Катедра по руски език, ФСлФ, СУ)
по конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“
по 2.1. Филология (Славянски езици. Съвременен руски език – морфология),
обявен в ДВ, бр. 64 от 16.08. 2016 г.

В конкурса, обявен за нуждите на Катедрата по руски език във Факултета по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“, единствен кандидат е **гл. ас. д-р Красимира Александрова Петрова**.

Прегледът на документацията, предоставена на Научното жури, показва, че тя отговаря напълно на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ.

Гл. ас. д-р Красимира Александрова Петрова има академична биография, която е достойна за участие в конкурс за заемане на длъжността „доцент“. Тя работи от 21 години в Катедрата по руски език в СУ „Св. Климент Охридски“ – назначена е с конкурс като асистент през 1995 г., от 2000 г. е старши асистент, а от 2003 г. е главен асистент. През 1997 г. придобива образователната и научна степен „доктор“ с дисертация на тема “Сопоставителный семасиологический анализ лексико-семантических групп (на материале лексико-семантических групп с идентификатором *сутки* в русском и *денонощие* в болгарском языках)“. Красимира Петрова непрекъснато се стреми към повишаване на квалификацията си в областта на лингвистиката и интердисциплинарните изследвания, като се включва в различни форми на обучение: лятна школа по когнитивни науки (НБУ, София), лятна школа по лексикална семантика, многоезичие и компютърна лингвистика (Яш, Румъния), школа по генеративна лингвистика (Американски университет, Благоевград), международен семинар “Качество на обучението по руски език” (София) и др.

С оглед на тематиката на конкурса е важно да се отбележи, че д-р Кр. Петрова вече 12 години е титуляр на лекционния курс по *Съвременен руски език – морфология*, предназначен за студентите от специалност Руска филология (бакалавърска степен). Водила е и избираеми лекционни курсове с разнообразна насоченост: *Руската морфология в теорията Смисъл=>Текст*, *Увод в когнитивната лингвистика* и *Приложна лингвистика (работа с електронни ресурси)*. Гл. ас. Петрова е пряко ангажирана и с обучението в магистърска програма “Език. Култура. Превод“, в рамките на която чете лекциите от задължителния курс по *Съпоставителна лингвистика (морфология)* и свободноизбираемата дисциплина *Езикова картина на света*. Била е научен ръководител на редица дипломни работи, защитени успешно през годините. Освен на студентите русисти, тя преподава руски език и на студенти от други специалности. Личните ми впечатления от работата на гл. ас. д-р Красимира Петрова са изцяло положителни – тя винаги е имала много добър контакт със студентите и е изключително отдадена на професията си.

От справката, включваща 65 забелязани цитирания на статии и 18 цитирания на Българския асоциативен речник (създаден в съавторство), се вижда, че д-р Кр. Петрова е добре позната в научните среди у нас и в чужбина. Тя е била участник в много международни научно-изследователски проекти, осъществени съвместно със специалисти от Русия, Швеция, Гърция, Великобритания, САЩ и др. Член е на престижните международни научни организации ISAPL (International Association of Applied Psycholinguistics) и INSOLISO (International Society of Sociolinguistics).

Кандидатката участва в конкурса с една монография, обсъдена и утвърдена като хабилитационен труд на заседание на Катедрата по руски език, както и с 81 други публикации – статии и доклади от научни форуми.

В монографията *"Сопоставително исследование междуметий в русском и болгарском языках"* (Международно социолингвистическо дружество, София, 2016 г., 272 стр.) Кр. Петрова си поставя за цел да открие общите и специфичните характеристики на междуметията в граматичните системи на двата езика. Изборът на темата е мотивиран от повишения в последно време интерес към „малките“ думи, от една страна, и не докрай изяснения лингвистичен статус на междуметията като лексикално-граматичен клас, от друга. Върху богат илюстративен материал от класически и съвременни литературни произведения (при събирането му са използвани и паралелни корпуси), рекламни текстове, анекдоти, комикси, интернет комуникация Кр. Петрова проучва системно-структурните и функционални особености на междуметията в руската и българската реч. Обработката на толкова голям по обем езиков материал дава възможност на авторката да изведе важни закономерности, определящи граматичния облик на разглежданите единици и динамиката на тяхната употреба в различни сфери на общуването.

Целта на изследването е осъществена чрез решаването на поредица конкретни задачи, представени като основни структурни елементи на монографията. Висока оценка заслужава предложената от авторката собствена дефиниция на междуметията, както и изградената от нея „смесена“ класификация, базирана на полевия принцип. В полицентричното поле на "междуметността", формиращо надеждна основа за комплексен съпоставителен анализ, Кр. Петрова откроява ядро от същински емоционално-експресивни междуметия и периферия, в която остават императивните, директивните и вокативните междуметия, плавно преминаващи в други видове езикови единици. Сред тях са звукоподражанията и така наречените комуникативи (релативи) от типа: р. *Вот те на!*, *Ну тебя*, *Как бы не так!*; б. *Я виж ти!*, *Я глядай ти!*

Интерес представлява категоризацията на междуметията по произход. Като разграничава изконни и заимствани междуметия, авторката представя оригиналните си наблюдения, отнасящи се до еквивалентността и адаптацията на заимстваните междуметия в двата езика.

Специален раздел на монографията е посветен на звукоподражанията. Кр. Петрова обособява 4 тематични групи звукоподражания, които илюстрира с редица примери от руски и български език. Осветляват се спорните въпроси, свързани с плана на изразяване на звукоподражанията. Намирам за сполучливо представянето във вид на таблица на еквивалентните двойки звукоподражания, наподобяващи животински звуци, и техните глаголни деривати, както и на случаите, когато в единия от езиците има звукоподражателен глагол, но същинското звукоподражание липсва. Стойностен материал предоставя осъщественият анализ на транспозицията на звукоподражанията, както и на функциите им в детската реч и речта, адресирана към деца.

Като приносен момент може да бъде окачествено въвеждането от авторката на категорията „експресивен (емоционален) предикат“, отнасяща се до случаите, когато говорещият изразява емоционална или когнитивна оценка на ситуацията чрез междуметие. Особено значими от гледна точка на социолингвистиката на комуникацията са наблюденията върху функционирането на глаголните междуметия в речта на билингвите. Във фокуса на вниманието на авторката попадат и оказионалните междуметия, образувани чрез „отсичане“ на глаголната основа. Открито е едно ново явление в съвременната руска и българска речева практика, сполучливо наречено „междуметизация на комуникацията“. Разглеждайки в съпоставка функционирането на изследвания клас думи в комиксите, авторката констатира много по-честата им употреба в българските, отколкото в руските текстове от този жанр.

Кр. Петрова с основание подчертава, че въпросът за семантиката на междуметията е дискуссионен. Тя изтъква контекстуалната детерминираност на значението на този клас

езикови единици и убедително доказва, че при семантичното им описание трябва да се вземат предвид когнитивно ориентираните и емоционално-афективни модели на значението. Въпреки че дава предимство на лексикално-граматичното описание на междуметията, авторката не пропуска да ги интерпретира и в теоретичната рамка на езиковата картина на света.

Обсъждайки проблема за еквивалентността на междуметията в руски и български, Кр. Петрова набелязва възможностите за паралелно описание на този клас думи посредством методиката на И. Червенкова. Междуезиковата симетрия и асиметрия в зоната на междуметията се разкрива чрез установяването на тъждество, пресичане, включване и непресичане (отсъствие на еквивалент). Специално внимание заслужават регистрираните от авторката случаи на междуезикова омонимия. Красимира Петрова анализира с необходимата вещина и явлението многозначност при междуметията. Разглеждайки преносните им значения, тя проследява пораждането и развитието им, илюстрира отделните видове транспозиции, които те претърпяват, и установява начините, по които транспониранияте единици се усвояват от езика и функционират в речта като метафори, евфемизми или компоненти на езикова игра.

Като подчертава синкретичния характер на междуметията и семантичната им дифузност, авторката проучва взаимодействието между вербалните и невербалните компоненти на комуникацията. От първостепенно значение за разбирането на механизмите на това взаимодействие е констатацията, че жестовете могат да внасят допълнителни семантични нюанси, да дублират значението на междуметията или да го интензифицират. Кр. Петрова въвежда нов аспект в изследването на междуметията, като разглежда емотиконите, използвани в интернет комуникацията, като техен функционален аналог.

Отбелязвайки, че въпросът за морфологичните особености на междуметията е сравнително добре разработен в руската и българската лингвистиката, д-р Петрова прави кратък обзор на най-разпространените (често противоположни) становища за мястото на анализирания клас единици сред останалите части на речта. Тя стига до извода, че при междуметията ярко се проявява взаимовръзката между езиковите равнища. Значително по-слабо проучен според авторката е словообразователният аспект на междуметията. Кр. Петрова се спира на случаите, в които те са мотивираща основа в различни словообразователни модели. В хибриден жанр като чата се наблюдава тяхното удвояване или утрояване, целящо по-голяма изразителност. Симптоматична в контрастивен план е и установената „отвореност“ на руските междуметия към деминутивизация – на умаляване се подлагат не само домашните междуметия (*охохонюшки*), но заемките от английски език (*хаяюшки*). Характерен и за двата езика е словообразователният модел, при който междуметията, прибавяйки различни суфикси, служи като мотивираща основа за образуване на „междуметни“ глаголи. Кр. Петрова стига до извода, че образуването на прилагателни от междуметията е характерно само за руски език. Специално място е отделено на високопродуктивния модел на експресивна редупликация с начално *м-*. Като обособява няколко тематични групи междуметни редупликации, авторката подчертава преобладаващото им пейоративно значение.

Обект на анализ са и синтактичните особености на междуметията, а именно способността им да образуват самостоятелни изречения, служейки като структурно организационен център. Кр. Петрова насочва вниманието си към факта, че някои от анализиранияте единици присъединяват зависими думи: *чмок кого? (тебя, всех)*, *куда? (в лобик, в губки)*. Обсъждайки функционирането на междуметията като дискурсни и прагматични маркери, авторката с основание отбелязва, че те регулират комуникацията – поддържат контакта в дискурса или отразяват емоционалната/когнитивната реакция на говорещия. Според проучванията, осъществени от Кр. Петрова в рамките на

конверсационния анализ, междуметията служат като: средство за привличане на внимание, сигнал за начало на разговор, инструмент за проверка на разбирането, маркер за смяна на темата, средство за запълване на хезитационна пауза и др. Авторката има ценни наблюдения и върху функцията на междуметията като маркер за превключване на езиковия код. Те уместно са сравнени с „клапан“ за разтоварване на напрежението при самоконтрола, насочен към спазването на нормите на чуждия език.

На базата на проведено проучване на употребата на междуметия и звукоподражания в чата са направени важни изводи, отнасящи се до начините за адаптация на заимстваните междуметия към съответната езикова система. Кр. Петрова подлага на съдържателен анализ и функционирането на междуметията в анекдотите, като доказва, че тяхната синкретичност, вместимост и ярка експресивност ги прави предпочитано средство в текстовете от този жанр. Открити са редица прототипични и няколко нетипични функции, присъщи на междуметията и звукоподражанията (като маркер за емоционална или когнитивна реакция на говорещия, като идентификатор за национална идентичност и др.). Авторката не пропуска да коментира и случаите, в които интересувашите я езикови единици са обект на езикова игра. Тя застъпва тезата, че класът на междуметията и звукоподражанията не е затворен, а претърпява динамично развитие не на последно място в резултат на творческата инвенция на участниците в комуникацията.

От позициите на съпоставителната етнопсихолингвистика заслужава внимание параграфът, посветен на междуметията в асоциативните руски и български речници. Обсъжда се възможността тези данни да послужат за определяне на състава на междуметията, актуални в езиковото съзнание на съвременните носители на руски и български език. В наблюденията си върху преводните съответствия на междуметията на основата на руско-българските паралелни корпуси авторката демонстрира по безспорен начин приложимостта на корпусната лингвистика при техния съпоставителен анализ.

Интересен материал съдържат Приложенията към монографията. В две от тях са съставени списъци на всички регистрирани в източниците руски и български междуметия, които могат да послужат като база за създаването на двуезичен речник на междуметията. В тази връзка бих искала да отбележа високата практическа стойност на разглеждания труд – систематизираните в него езикови факти могат да бъдат използвани не само в лексикографията, но и в обучението по руски и български език като чужд, а също и за целите на превода.

Останалите публикации на д-р Красимира Петрова са групират в няколко области: Морфология и словообразуване; Лингвокултурология и езикова картина на света; Психолингвистика; Компютърна лингвистика; Корпусна лингвистика и др. Те сами по себе си говорят за това, че кандидатката в настоящия конкурс е изследовател с широк спектър от интереси, който обхваща както традиционното езикознание, така и най-новите интердисциплинарни научни полета.

Ще се спра накратко на някои от статиите на кандидатката, които са пряко свързани с въпросите на морфологията и съдържат ценни наблюдения върху реализацията на граматичните категории в руския и българския език.

В статията *К характеристике морфологической категории рода аббревиатур в русском и болгарском языках с точки зрения теории грамматических оппозиций* Кр. Петрова съсредоточава вниманието си върху принципите за определяне на рода на аббревиатурите. Тя разграничава семантичен и формален принцип, като в полезрението ѝ попадат случаите на колебание в употребата на рода при аббревиатурите. Авторката разглежда преобладаващата употреба в ср.р. на членуваните аббревиатури в българската разговорна реч в светлината на теорията на граматичните опозиции, като стига до извода, че именно допълнителната маркираност на члена на опозицията по определеност

(+Det) (*МВФ-то, БНБ-то*) е причина за прехода от м. р (*МВФ*) и ж. р. (*БНБ*) към ср. р. Кр. Петрова убедително защитава тезата си, че тук се наблюдава явлението „съкратителна реорганизация” (по Г. Герджиков) – при появата на маркираност по категорията определеност се неутрализира опозицията на формите за м. и ж. р., които се противопоставят на формата за ср. р.

В друга своя статия, озаглавена *За някои морфосинтактични особености на категорията число (върху руски и български материал*, Кр. Петрова търси обяснение за различията в употребата на формите за ед. и мн. ч. в конструкциите от типа *в българском и русском языках – в българския и руския език*. Според нея сред възможните подходи са: използването на понятието дистрибутивно (разпределително) значение (В. Виноградов, А. Дуличенко), правилото за пропускане на аргументи с еднаква семантична роля при съчинително свързване в дървовидната структура на еднородните части (Й. Пенчев), прилагането на комбинаторна логика в семантичния и синтактичния анализ като част от апликативната граматика. Авторката подчертава, че е възможно също така конструкциите от разглеждания тип да бъдат интерпретирани като инклузивна конюнкция в българския език (затова следващият елемент е в ед.ч) и ексклузивна конюнкция в руския език (поради което се използва формата за мн.ч).

В две публикации (*Выражение приблизительного количества в русском и болгарском языках* и *Несколько ... это сколько?*) Кр. Петрова предприема опит за изследване на начините за изразяване на неопределено и приблизително количество в рамките на функционалната граматика на А. Бондарко. В тези свои научни разработки кандидатката в конкурса съчетава семасиологичния и ономасиологичния подход, като установява в двата езика голяма степен на сходство в средствата за изразяване на приблизително и неопределено количество на различни езикови равнища (съчетания с числителни, предлози, наречия, местоимения, частици, синтактични конструкции). Наред с това тя откроява и наличието на специфични езикови средства за предаване на значението приблизителност. В руския език това е инверсията на съществителното в съчетание с числителното (*лет 40*), а в българския – словообразователният модел със суфикс *-ина* (*десетина*). На базата на проведена анкета се търси отговор на въпроса в каква степен количествените граници на неопределителното местоимение *няколко* се определят от вида, размера и отдалечеността на обекта.

Цялостният преглед на публикациите на Кр. Петрова показва, че тя е лингвист със значителни изследователски постижения и впечатляваща ерудиция.

Заключение. Научната продукция на гл. ас. д-р Красимира Петрова има безспорен приносен характер и я представя като изграден специалист в областта на руската морфология. Изследванията на кандидатката в конкурса се отличават със задълбоченост и многоаспектност, а преподавателската ѝ дейност е разностранна и плодотворна. Това ми дава основание с пълна убеденост да гласувам ЗА присъждането на гл. ас. д-р **Красимира Александрова Петрова** на академичната длъжност „доцент” по професионално направление 2.1. Филология (Славянски езици. Съвременен руски език – морфология).

19.12. 2016 г.

Член на Научното жури:

гр. София

доц. д-р Силвия Петкова